

Павло Штих,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський проспект, 3, м. Київ, 03039, Україна
e-mail: shtykh@nbuv.gov.ua
тел.: +38(063)725 47 45

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОКАЖЧИКІВ ЗМІСТУ
УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ**

У статті розглядаються показники змісту українських часописів, зокрема, підготовлені Сергієм Козаком, як важливий складник дослідження історії української еміграції після Другої світової війни. Здійснено огляд цих часописів та проаналізовано характерні ознаки кожного з них.

Ключові слова: бібліографічні показники, показники змісту, українська еміграція, діаспора, Сергій Козак.

Питання еміграції українців ще відносно нещодавно вивчалось недостатньо об'єктивно та досить упереджено, з позицій тогочасних ідеологічних засад. Тому логічно, що зі здобуттям Україною незалежності протягом останніх більш ніж двох десятиліть спостерігається зростання наукового інтересу до дослідження цього питання, до вивчення життя та діяльності людей, які через ідеологічні, політичні, суспільні чинники були змушені покинути материкову Україну. Чільне місце в масиві джерел до вивчення цієї проблеми займають періодичні видання української еміграції, особливо ті, які виходили в світ без державної підтримки, фактично на ентузіазмі окремих людей, що робить ці видання особливо цікавими, глибокими, різноплановими і дозволяє дослідити найрізноманітніші аспекти життя та творчості письменників, науковців, філософів, митців, які довгий час перебували за завісою незвіданого.

Значною підмогою для дослідників є показники змісту, зокрема, низка показників змісту українських еміграційних періодичних видань, підготовлених Сергієм Борисовичем Козаком [11] – дослідником української діаспори, журналістом, літературознавцем. Їхня підбірка є різноплановим прикладом таких видань. Серед них бібліографічні

© Штих П., 2019

посібники: «Аргентинські запорожці: з думою про Україну», «Київ» на вулицях Філадельфії», «Нові дні» на берегах Онтаріо», «Українські вісті» в Європі й Америці», «Історія української діаспори на сторінках часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945 – США, 2000)», «Раритети української діаспори».

Видання «Аргентинські запорожці: з думою про Україну» [1] вміщує хронологічний та систематичний покажчик змісту літературно-мистецького журналу «Пороги». Допоміжний апарат – алфавітний покажчик авторів та покажчик імен.

Рис. 1. Аргентинські запорожці: з думою про Україну

«Пороги» – перший український часопис літературного спрямування на всю Західну півкулю. Видавався в Аргентині з жовтня 1949 року до кінця 1957-го. Його редакторами були: Анатоль Галан, Олекса Сацюк, Ігор Качуровський. На сторінках журналу за 8 років існування надруковано понад 800 матеріалів. Переважно це поетичні, прозові твори, переклади творів світової літератури (Джордж Гордон Байрон, Райнер Марія Рільке, Шарль Бодлер, Оскар Вайлд, Генріх Гайне, Марія Конопніцка, Вільям Шекспір та ін.). Також значна увага надавалась рецензіям, відгукам, оглядам, інформації про події, літературно-мистецьке життя, діяльність українських видавництв тощо.

Авторами були і ті, хто перебував в Аргентині (Анатоль Галан, Ігор Качуровський, Марія Цуканова, Олекса Пацюк), і представники інших країн: Австралія (Василь Онуфрієнко, Олекса Рань), Великобританія (Галья Мазуренко), Німеччина (Михайло Орест), Франція (Софія Наумович), США (Галина Журба, Юрій Косач), Канада (Федір Одрач). Також з виданням співпрацювали скульптори, художники, науковці, співаки, завдяки чому стало можливим розширити жанрові рамки часопису.

Посібник «Київ» на вулицях Філадельфії» [6] включає хронологічний та систематичний покажчик змісту літературно-мистецького часопису (а з 1954 року – журналу літератури, науки, мистецтва, критики і суспільного життя) «Київ». Допоміжний апарат – алфавітний покажчик авторів та покажчик імен.

Рис. 2. «Київ» на вулицях Філадельфії

«Київ» [4] – часопис української діаспори, який виходив у Філадельфії з липня 1950 р. по листопад 1964 р. і нараховує 87 номерів (чисел). Засновник і редактор – Богдан Романенчук. Однією з особливостей є те, що «Київ» став першим найоб'ємнішим літературно-мистецьким журналом у США: переважна більшість номерів нараховує понад 48 сторінок. Часопис вміщує публікації філологічної галузі: поезію, прозу, переклади, літературну критику, огляди й рецензії, імена і дати тощо.

Серед авторів: Євген Маланюк, Тодось Осмачка, Анатолій Гак, Григорій Лужницький, Святослав Гординський, Іван Коровицький, Остап і Марта Тарнавські, Оксана Керч та інші. Загалом – 390 авторів.

Багато уваги у часописі приділялося письменникам материкової України (Микола Бажан, Іван Драч, Ліна Костенко, Максим Рильський, Юрій Янович та ін.). Окремо варто виділити шевченківську тематику, адже друкувалися не лише твори Тараса Шевченка, а й історія написання творів, дослідження, наукові статті, повідомлення про еміграційні видання, присвячені Шевченку, спогади тощо.

Окрім літературних творів, оглядів книжкових новинок, освітлювалися й літературно-мистецькі події (виставки, творчі вечори тощо), спогади, сторінки щоденників, епістолярій та ін.

Особливістю журналу є розділ «Бібліографія», який за обсягом матеріалів переважає будь-яку з інших рубрик, що робить часопис унікальною базою для дослідження діаспорної бібліографістики, яку не знайти в інших періодичних виданнях української еміграції.

«Нові дні» на берегах Онтаріо» [7] – показчик змісту часопису «Нові дні». Матеріал основної частини показчика викладено в хронологічній послідовності і супроводжується поясненнями автора. Допоміжний показчик – іменний. Доцільно було б зробити допоміжний предметний показчик, оскільки хронологічна побудова ускладнює тематичний пошук інформації.

Рис. 3. «Нові дні» на берегах Онтаріо

«Нові дні» – часопис української діаспори з майже півстолітньою історією. Він виходив у Торонто з лютого 1950 року по листопад 1997-го і нараховує 573 номери. Журнал багатоаспектно відображає громадсько-політичне, літературно-мистецьке, культурне, суспільне життя українців

усього світу. На його сторінках – тисячі непересічних публікацій письменників, поетів, журналістів, публіцистів, літературознавців, художників, учених, критиків, державних, церковних, громадських та політичних діячів. Серед авторів: Іван Багряний (Лозов'яга), Леся Богуславець (Олесандра Ткач), Мар'ян Дальний (Горгота), митрополит Іларіон (Іван Огієнко), Василь Чапленко, Ганна Черінь (Галина Грибінська), Дмитро Чуб (Нитченко), Юрій Шерех (Шевельов) та ін.

Засновником часопису, носієм ідеї «універсального журналу, який би не належав партіям, відзначався вільністю думки» та головним редактором до 1969 року був Петро Волиняк (Чечет). Після нього редакторами були Дмитро Кислиця (Ієвлів) – 1970–1976 рр., Вадим Сварог (Балах) – 1977 р., Мар'ян Дальний (Горгота) – 1978–1997 рр.

«Українські вісті» в Європі й Америці» [10] – бібліографічний показчик змісту унікального часопису, в якому представлено найбільш повну картину життя української діаспори від середини ХХ до початку ХХІ ст. Основна частина показчика – повний зміст номерів газети за хронологією. Допоміжний апарат – пояснення скорочень назв установ, об'єднань, періодичних видань, словник криптонімів і псевдонімів, іменний показчик.

Рис. 4. «Українські вісті» в Європі й Америці

«Українські вісті» («УВ») – газета з найдовшою історією видання серед часописів української еміграції після Другої світової війни. Виходила протягом 55 років (з листопада 1945 року по травень 2000-го) у Німеччині (Новий Ульм), а згодом у США (Детройт) і нараховує 3398 номерів (чисел). Започаткована українцями зі східних і центральних українських земель.

Важко переоцінити значення «УВ» для дослідження діяльності як різноманітних організацій української еміграції (громадсько-політичних, наукових, освітніх, мистецьких, церковних, літературних), так і окремих громадсько-політичних діячів, акторів, науковців, письменників, священників тощо.

На сторінках газети – понад 50 тисяч публікацій (статей, інформаційних заміток, уривків художніх творів, нарисів, спогадів, репортажів та ін. матеріалів) найвідоміших літераторів української діаспори, членів Об'єднання українських письменників «Слово», Мистецького українського руху (МУРУ), представників інших літературних угруповань і тих, хто не належав до жодного з них: Івана Багряного, Юрія Шереха, Василя Барки, Віталія Бендера, Володимира Винниченка, Олекси Гай-Головка, Докії Гуменної, Любові Дражевської, Галини Журби, Анатолія Гака (Мартина Задеки), Ігоря Качуровського, Юрія Клена, Дмитра Нитченка, Михайла Сигника, Дмитра Солов'я, Василя Чапленка та ін.

Цей часопис є одним з найважливіших серед небагатьох джерел вивчення теми українських переміщених осіб (Ді-Пі) [8] у Західній Німеччині та Австрії, оскільки його започатковано у таборі для переміщених осіб (м. Новий Ульм) саме свідками і учасниками тих подій (1945–1951).

Ще однією значною темою на сторінках «УВ» є тема волинської літературної еміграції [2]: понад 600 публікацій щонайменше 40 авторів (Улас Самчук, Олег Ольжич, Юрій Косач, Петро Волиняк, Василь Гришко, Леонід Мосендз та ін.).

Чимало статей присвячено партійно-політичному життю, історії, шевченкіані [3], освіті, церковному життю, видавничій діяльності тощо.

Дослідникам також стане в нагоді тритомний систематичний покажчик змісту «Історія української діаспори на сторінках часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945 – США, 2000)» [5] – ґрунтовне бібліографічне дослідження матеріалів «УВ», на сторінках якого – багатогранне життя українців з усього світу (Австралії, Аргентини, Бельгії, Бразилії, Венесуелі, Іспанії, Канаді, Німеччині, США, Франції, Швеції та багатьох інших країн).

Покажчик складається з тридцяти семи тематичних розділів, зокрема: «Українці у світі», «Благодійництво, допомога Україні», «Видавнича діяльність (Друкарні, видання, книгарні)», «Голодомор в Україні (1932–1933 рр.)», «Гумор і сатира», «Діяльність ДОБРУСу й СУЖЕРО», «Земля батьків (Символіка, звичаї, історичне краєзнавство)», «Із церковного життя», «Імена і дати», «Література. Критика. Час», «Мистецтво (Кіно. Концерти. Театр)», «Освіта (Основи національного виховання, шкільництво, вища школа, курси українознавства)», «Партійно-політичне життя української еміграції (Статті, заяви, звернення, полеміка)», «Політ'язні, дисиденти, правозахисний рух», «Преса. Радіо. Інформація», «Слідами нашої історії», «Спогади. Щоденники», «Спорт», «Тема «Іван Багряний»», «Українська «планета Ді-Пі»», «Українська наука (УВАН, НТШ, УВУ). Мова», «Фундація ім. І. Багряного (Історія створення та діяльності)», «Чорнобильська тема», «Шевченкіана» та ін.

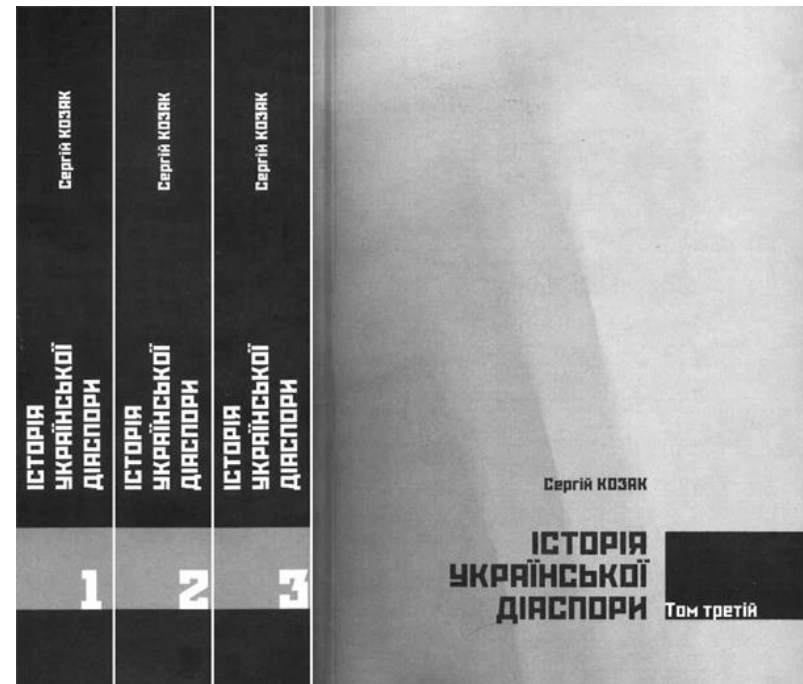

Рис. 5. Історія української діаспори на сторінках часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945 – США, 2000)

Зазначені вище та інші показники змісту увійшли до фундаментального чотири томника Сергія Козака «Раритети української діаспори» [9].

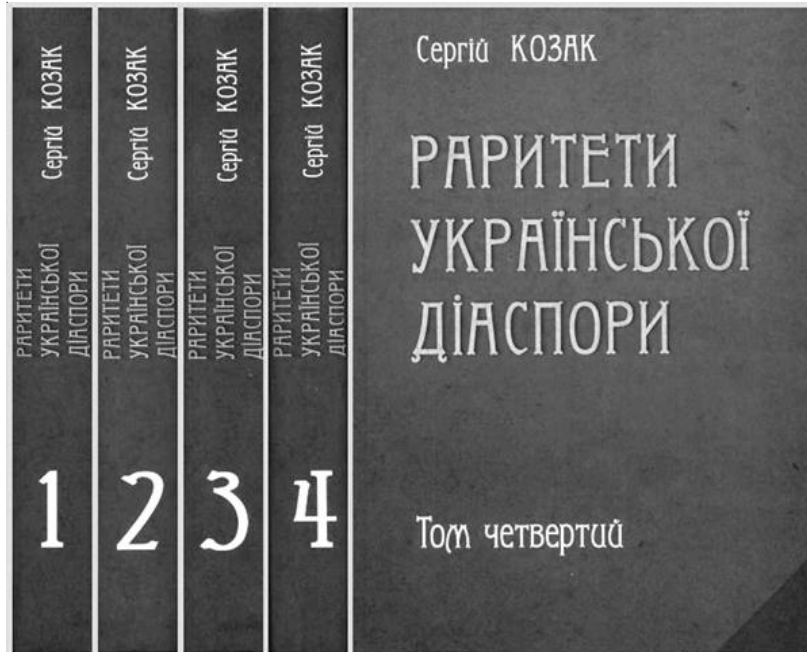

Рис. 6. Раритети української діаспори

Як бачимо, представлені часописи висвітлюють широку гаму життя українців поза Україною: культурну, релігійну, громадсько-політичну. Але, незважаючи на підвищення інтересу протягом останніх років до вивчення історії української еміграції, постійно виявляються недосліджені сторінки, доказом чого слугують нові монографії, збірники, статті з цієї проблематики.

Розглянуті показники Сергія Козака займають поважне місце серед джерел, що розкривають інформаційний масив еміграційних документів, доносять до нас цілісну картину життя українців поза межами материкової України, дають змогу прослідкувати за розвитком друкованого слова, преси, літератури української діаспори у різних куточках світу, ознайомитися з

незнаними досі публікаціями відомих авторів. Вони є вагомим базисом для дослідження історико-культурної спадщини української еміграції – однієї з найбільших і найпомітніших у світі.

Список використаних джерел

1. Козак С. Аргентинські запорожці : з думою про Україну. *Журнал «Пороги» : історія, зміст, автори*. Київ, 2015. 156 с. («Часописи української діаспори»).
2. Козак С. Волинська літературна еміграція на сторінках газети «Українські вісті» (1945–2000). *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 12. С. 30–34.
3. Козак С. Б. Дух і Слово Кобзаря на сторінках часопису «Українські вісті» : 1945–2000 (Німеччина, США). *Наукові записки Інституту журналістики*. 2015. Т. 58. С. 197–203.
4. Козак С. Б. З архівів діаспори: журнал «Київ». *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2017. Вип. 21. С. 318–329.
5. Козак С. *Історія Української діаспори на сторінках часопису «Українські вісті» (Німеччина, 1945 – США, 2000) : систематичний показник змісту* : у 3 т. Київ, 2017–2018. Т. 1. 2017. 656 с. ; Т. 2. 2017. 640 с. ; Т. 3. 2018. 616 с.
6. Козак С. «Київ» на вулицях Філадельфії : бібліографічний показник. Київ, 2016. 448 с.
7. Козак С. «Нові дні» на берегах Онтаріо : бібліографічний показник змісту журналу «Нові дні» (1950–1997. Канада). Київ, 2015. 670 с. («Часописи української діаспори»).
8. Козак С. Проблема Ді-Пі в часописі «Українські вісті». *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 11. С. 32–34.
9. Козак С. *Раритети української діаспори* : у 4 т. Київ, 2016–2017. Т. 1 : «Українські вісті» (Німеччина: 1945–1967). 2016. 592 с. ; Т. 2 : «Українські вісті» (Німеччина – США : 1968-2000). 2016. 560 с. ; Т. 3 : «Нові дні» (1950–1997). 2016. 592 с. ; Т. 4 : Літературні часописи (Австрія, Аргентина, Канада, Німеччина, США). 2017. 532 с.
10. Козак С. «Українські вісті» в Європі й Америці (1945–2000) : бібліографічний показник змісту газети «Українські вісті» : у 2 т. Київ, 2010. Т. 1 : 1945–1967. 592 с. ; Т. 2 : 1968–2000. 560 с.
11. Ткаченко В. І. Козак Сергій Борисович. *Енциклопедія Сучасної України* / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. Київ, 2013. Т. 13 : Киї-Кок / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. С. 619.

References

1. Kozak, S. (2015). *Arhentynski zaporozhtsi: z dumoiu pro Ukrainu (Zhurnal «Porohy»: istoriia, zmist, avtory)*. [«Pogohy» journal: history, content, authors]. Kyiv, Ukraine: Lit. Ukraina. [In Ukrainian].

2. Kozak, S. (2011). Volynska literaturna emihratsiia na storinkakh hazety «Ukrainski visti» (1945-2000). [Volyn literary emigration on the pages of the «Ukrainian News» (1945-2000)]. *Visnyk Knyzhkovoї Palaty* [Bulletin of the Book Chamber], 12, 30-34. [In Ukrainian].
3. Kozak, S. B. (2015). Dukh i Slovo Kobzaria na storinkakh chasopysu «Ukrainski visti»: 1945-2000 (Nimechchyna, SShA). [Spirit and Word of Kobzar on the pages of the «Ukrainian News»: 1945-2000 (Germany, USA)]. *Naukovi Zapysky Instytutu Zhurnalistyky*, 58, 197-203. [In Ukrainian].
4. Kozak, S. B. (2017). Z arkhiviv diaspori: zhurnal «Kyiv». [From archives of the diaspora: «Kyiv» journal]. *Rukopysna ta Knyzhkova Spadshchyna Ukrainy*, 21, 318-329. [In Ukrainian].
5. Kozak, S. (2017-2018). *Istoriia Ukrainskoi diaspori na storinkakh chasopysu «Ukrainski visti» (Nimechchyna, 1945 - SShA, 2000): systemyi pokazhchuk zmistu*. [History of the Ukrainian Diaspora on the pages of the «Ukrainian News» (Germany, 1945 - USA, 2000): systematic index of content]. (Vol. 1-3). Kyiv, Ukraine: Lit. Ukraina knyzhkova; Yaroslaviv Val. [In Ukrainian].
6. Kozak, S. (2016). «Kyiv» na vulytsiakh Filadelfii: bibliografichyi pokazhchuk. [«Kyiv» on the streets of Philadelphia: bibliographic index]. Kyiv, Ukraine: Lit. Ukraina kn. ta Ukr. vyd. spilka im. I. Bahriano. [In Ukrainian].
7. Kozak, S. (2015). «Novi dni» na berehakh Ontario bibliografichyi pokazhchuk zmistu zhurnalu «Novi dni» (1950-1997. Kanada). [«New Days» on Ontario shores: A bibliographical index of the contents of «New Days» journal (1950-1997, Canada)]. Kyiv, Ukraine: Lit. Ukraina. [In Ukrainian].
8. Kozak, S. (2013). Problema Di-Pi v chasopysi «Ukrainski visti» [DP problem in the «Ukrainian News»]. *Visnyk Knyzhkovoї Palaty* [Bulletin of the Book Chamber], 11, 32-34. [In Ukrainian].
9. Kozak, S. (2016-2017). *Raryety ukrainskoi diaspori* (Vol. 1-4). [Rarities of Ukrainian Diaspora]. Kyiv, Ukraine: Yaroslaviv Val. [In Ukrainian].
10. Kozak, S. (2010). «Ukrainski visti» v Yevropi i Amerytsi (1945-2000) : bibliografichyi pokazhchuk zmistu hazety «Ukrainski visti» (Vol. 1-2). [«Ukrainian News» in Europe and America (1945-2000): a bibliographic index of the content of the newspaper «Ukrainian News»]. Kyiv, Ukraine: Lit. Ukraina; Yaroslaviv Val. [In Ukrainian].
11. Tkachenko, V. I. (Ed.). (2013). Kozak Serhii Borysovych. *In Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine]. (Vol. 13). Kyiv, Ukraine: NAN Ukrainy, Nauk. t-vo im. Shevchenka, In-t entsykloped. doslidzh. Kyiv. [In Ukrainian].

Pavlo Shtykh,

doi:10.15407/np.51.267

Junior Researcher Fellow, Vernadsky National Library of Ukraine

3, Holosiivskiy ave., 03039, Kyiv, Ukraine

e-mail: shtykh@nbuv.gov.ua

tel.: +380637254745

The study of the life of Ukrainian emigration through the prism of indexes of the content of Ukrainian magazines

The article reveals the bibliographic indexes of the content of Ukrainian magazines, in particular prepared by Serhii Kozak, as an important component of the study of the history of Ukrainian emigration after the Second World War. Also, the characteristic features of these journals are considered: «Porohy» (Buenos Aires), «Kyiv» (Philadelphia), «Novi dni» (Toronto), «Ukrainski visti» (Neu-Ulm, Detroit).

Keywords: bibliographic manuals, indexes of content, ukrainian emigration, diaspora, Serhii Kozak.

Стаття надійшла до редакції 8.04.2019 р.